

В.А. СОКОЛЕНКО, канд. економ. наук, проф., НТУ «ХПІ»
А.Г. СТРУКОВА, магістрант, НТУ «ХПІ»

РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сформульовано переваги малого підприємництва порівняно з великим бізнесом, охарактеризовано сучасний стан малого сектору підприємництва в регіонах України, досліджено зарубіжний досвід його становлення і функціонування, охарактеризовано неоднорідність України в економічному й соціально-політичному відношенні як причину неефективної державної підтримки малого бізнесу. Бібліогр.: 5 назв.

Ключові слова: малий бізнес, регіональна економіка.

Вступ. Малий бізнес є важливим сектором економіки не лише нашої держави, але і всіх розвинутих країн. Малий бізнес і ринкова економіка взаємозалежні: від динаміки розвитку кожного з цих елементів залежить наступний. Гнучкість малих підприємств, що проявляється у простоті управління, здатності швидкими темпами впроваджувати наукові технології (що, як, правило не потребує значних вкладень коштів), здатності мобілізувати значні фінансові і виробничі ресурси надають їм неабияких переваг серед інших форм господарювання. Світовий досвід показав, що при складному кризовому стані економіки саме активізація підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу стає одним із шляхів виходу з критичної ситуації (це стосується і теперішньої кризи, в якій опинилась економіка України). Тому дослідження можливостей стимулювання розвитку цієї сфери економіки, уникнення проблем, що стають цьому на заваді, є актуальним.

Постановка завдання. Метою дослідження є ідентифікація місця і ролі малого підприємництва в регіональній економіці та розробка шляхів його стимулювання в Україні.

Методологія. Дослідження теоретичних і методологічних положень роботи ґрунтується на загальнонаукових принципах проведення комплексних досліджень, основах економічної теорії, роботах провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, економістів з питань розвитку національної економіки. Зокрема, при встановленні закономірностей розвитку національної економіки використовувалися методи логіки, діалектики, системного підходу; при оцінці малого підприємництва – кластерний аналіз та анкетні опитування, комбіновані методи; при аналізі стану малого підприємництва – методи статистичного та техніко-економічного аналізу; при дослідженні особливостей розвитку малого підприємництва України – системно-структурний аналіз; у дослідженні світового досвіду та особливостей розвитку малого підприємництва регіонів – метод порівняльного аналізу.

Результати дослідження. Розвиток малого бізнесу в наш час є одним з найбільш важливих складових елементів державної політики, спрямованої на модернізацію української економіки й інноваційне самовідновлення регіональних виробничих систем. Державне регулювання економічних процесів у регіонах, обумовлене потребами стабільного розвитку регіональної економіки, вимагає забезпечення необхідної глибини перетворень із урахуванням індивідуальних особливостей територій. Ця проблема не може бути вирішена без всебічного використання відтворювального потенціалу й конкурентних переваг малого бізнесу, що найкраще відображає специфіку регіональної економіки і являється одним із джерел її перспективного розвитку.

Колосальний ефект від використання малого бізнесу в модернізації регіональної економіки за кордоном відзначений вже давно. Феномену його впливу на економічні, політичні, соціальні й технологічні перетворення в регіонах, а також здатності стабілізувати процеси регіонального розвитку, що відбуваються в цих сферах, постійно приділяється пильна увага. Це обумовлено тим, що малий бізнес пом'якшує наслідки структурних змін в економіці, швидко адаптується до вимог ринку, здійснює істотний внесок у територіально-виробничий розвиток, має здатність до генерації й використання технічних і організаційних нововведень. Органічно пов'язаний з великим бізнесом, він є основою стійкого розвитку регіону й підвищення конкурентоспроможності його економіки.

Сутнісна специфіка малого бізнесу диктує необхідність його ефективною загальнодержавної й регіональної підтримки, здатної елімінувати негативний вплив факторів зовнішнього середовища. В тих країнах, де підтримці малого бізнесу приділяється пильна увага, вона зіграла свою значиму роль. Так, у Франції, Великобританії, Бельгії, Німеччині, Канаді, Іспанії він сприяв створенню середнього класу, в Ізраїлі й США – подоланню рецесії, у Мексиці, Канаді, Сінгапурі, Японії – створенню нових ринків, у Китаї, Польщі, Чехії, Угорщині, Словаччині – послідовному проведенню реформ [1, с. 57].

Протягом останньої чверті минулого століття світова практика довела, що малий бізнес відіграє важливу, а в деяких розвинених країнах навіть домінуючу роль у функціонуванні економіки. За даними Організації об'єднаних націй (ООН) у світі налічується 53-55 млн малих підприємств, а малим бізнесом зайняте близько 50 % населення. В останні десятиліття в рамках стратегічних програм модернізації господарських систем різних держав, що відрізняються за рівнем соціально-економічного розвитку, незмінно визнавалася необхідність активізації малого бізнесу, оскільки малі й середні підприємства є важливою частиною господарської структури, що підвищує її гнучкість, адаптивність, зміцнює соціальну стабільність [2].

Розвиток процесів глобалізації й інтернаціоналізації світового господарства сприяє підвищенню ролі малого бізнесу не тільки на внутрішніх ринках країн, а й у міжнародному масштабі. Це пояснюється суттєвими перевагами малого бізнесу. У доповіді Міжнародного бюро праці підкреслюється, що малі й середні підприємства мають у своєму розпорядженні значні конкурентні переваги, часто вимагають менше капіталовкладень, у розрахунку на одного працівника в порівнянні з великими підприємствами, широко використовують місцеві матеріальні й трудові ресурси. Крім того, власники малих підприємств більше схильні до заощадження й інвестування у виробництво, вони відрізняються високим рівнем особистої мотивації в досягненні результату тощо [2, с. 179].

Досвід країн з розвинутою економікою свідчить, що жодна держава не може розвивати свою економічну систему без становлення сфери приватного бізнесу, і роль малого бізнесу тут є визначальною. Але все-таки рівень розвитку малого бізнесу в Україні кардинально відстає від багатьох провідних країн світу.

Статистичні спостереження свідчать про те, що роль малого бізнесу за основними параметрами розвитку регіонів нашої країни значно нижче, ніж за кордоном. Так, за кількістю малих підприємств українські регіони в середньому відстають від США – в 93 рази, від Японії – в 7,7 рази, від Італії – в 4,7 рази; часткою внеску малих підприємств у ВВП Франції – в 5,6 рази, від США – в 1,7 рази; часткою зайнятих у малому бізнесі відрізняються в меншу сторону від Японії – в 8,1 рази, від Італії – в 7,6 рази, від США й Франції – в 5,6 рази [1, с. 63].

Відповідно до результатів оцінки малого бізнесу за кордоном видно, що в економічно розвинених країнах малі й середні підприємства перевищують 80 % загального числа підприємств.

В Україні загальнодержавна й регіональна підтримка малого бізнесу здійснюється не завжди цілеспрямовано й тому недостатньо ефективна. Одна із причин такого стану – значна неоднорідність України в економічному й соціально-політичному відношенні.

Українська економіка представляє складну систему господарювання, що сформувалася під впливом спеціалізації, кооперації й інтеграції. Розвиток регіональної економіки в Україні здійснюється під впливом збережених та поступово трансформуючих галузевих і територіально-виробничих зв'язків, що склалися в період планової економіки СРСР. Тому для підвищення ролі малого бізнесу в економіці українських регіонів потрібна розробка механізмів регулювання, спрямованих на розширення кооперації й поглиблення інтеграції не тільки серед малих і середніх підприємств, але й шляхом залучення в цей процес великого бізнесу, що функціонує в регіоні.

На сучасному етапі в умовах удосконалення системи інституціональ-

ного забезпечення державноприватного партнерства сформувалися необхідні передумови для структурної диверсифікованості регіональної економіки, однак даний процес все ще стримує тенденції нарощування обсягів виробництва добувних галузей і збільшення їхньої частки. З метою забезпечення збалансованості економічного розвитку одним з основних стратегічних пріоритетів повинне стати інноваційне самовідновлення регіональних виробничих комплексів на основі їхньої модернізації, більш глибокої переробки місцевої сировини, створення нових продуктів з більшою часткою доданої вартості, а також розширення внутрішнього регіонального ринку.

Надмірна детермінованість розвитку українських регіонів за економічним станом підприємств сировинного сектора, діяльність яких контролюється державою, стримує темпи розвитку малого бізнесу, переносючи цю проблему на другий план. За умови стабільно високих цін на природну сировину така схема функціонування української економіки можлива, оскільки аналогічні моделі розвитку у світовій практиці існують. Перерозподіл значної частини сировинних доходів у сферу дії пріоритетних національних проектів розумний й перспективний, але у зв'язку з високим рівнем корупції й реальною неефективністю бюрократичного апарата, механізм перерозподілу сировинних доходів буде відбуватися досить повільно.

Тому посилення ролі малого бізнесу на регіональному рівні може здійснити демпінгуючий вплив в масштабі економічної системи нашої держави у випадку коливань цін на природні ресурси й допомагає уникнути залежності бюджету від сировинного комплексу.

Очевидно, що в епоху відновлюваного зростання економіки країни в цілому, нова якість регіонального розвитку повинна опиратися на нові структури, такі як агентства інноваційного й інвестиційного розвитку, у тому числі і на кластеризацію підприємств у межах адміністративних територій.

Їхня підтримка стає головним напрямом регіонального розвитку малого бізнесу на сучасному етапі, хоча реально в українських регіонах явно відчувається брак компетенції, що забезпечує формування вищезгаданих структур.

Економічна міць держави сьогодні залежить не стільки від валових обсягів виробництва й природних запасів, схованих у надрах землі, скільки від уміння регулювати потоки матеріалів, готових продуктів, засобів, сировини, трудових й інших ресурсів. Щоб розкрити потенціал нового підходу до завдань регіонального розвитку необхідно науково й практично осмислити умови, фактори й механізми, що забезпечують підвищення частки доданої вартості в обсязі валового регіонального продукту. Але пошук необхідного рішення не можна здійснювати у відриві від проблеми інфраструктурної забезпеченості.

Висновки. Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розробки теоретико-методологічних засад удосконалення досліджень і формування системи оцінки впливу малого підприємництва на розвиток регіональної економіки.

Отже, жодна держава не може розвивати свою економічну систему без становлення сфери приватного бізнесу, при цьому роль малого бізнесу тут є визначальною. Однак рівень розвитку малого підприємництва в Україні кардинально відстає від багатьох провідних країн світу (згідно статичного спостереження кількість малих підприємств бізнесу нашої держави значно менша ніж за кордоном). Однією із причин недостатнього ефективного проведення загальнодержавної й регіональної підтримки малого бізнесу є крайня неоднорідність України в економічному й соціально-політичному відношенні.

Список літератури: 1. Питання розвитку малого бізнесу в Україні: Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – К.: Українська Академія державного управління при Президенті України, 2006. – № 2. – 162 с. 2. Микитюк О.І. Фінансове забезпечення розвитку малих підприємств / О.І. Микитюк // Фінанси України. – 2007. – №6. – С. 55-61. 3. Ларіна Р.Р. Малий бізнес в Україні: роль та особливості розвитку в національній економіці: монографія / Р.Р. Ларіна, О.В. Азаров. – Донецьк: Вебер, 2007. – 300 с. 4. Лысенко Ю.Г. Специфика формирования концепции поддержки малого и среднего предпринимательства: Сб. науч. тр. ДонНУ «Модели управления в рыночной экономике». – Донецк: ДонНУ, 2003. – 261 с. 5. Білоус Г. Розвиток малого підприємництва в Україні / Г. Білоус // Економіка України. – 2008. – С. 34–46.

Надійшла до редакції 14.12.2012.

УДК 336.458

Роль малого бізнесу в регіональній економіці / Соколенко В.А., Струкова А.Г // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2013. – № 6(980). – С. 123-127. Бібліогр.: 5 назв.

Сформулировані переваги малого підприємництва по порівнянню з великим бізнесом, охарактеризовано сучасний стан малого сектора підприємництва в регіонах України, досліджено зарубіжний досвід його становлення і функціонування, охарактеризовано неоднорідність України в економічному і соціально-політичному відношенні як причину неефективної державної підтримки малого бізнесу.

Ключевые слова: малый бизнес, региональная экономика.

Formulated advantages of small business versus big business, the present condition of small business sector in the regions of Ukraine, studied international experience of its establishment and operation, describes the heterogeneity of Ukraine in the economic and socio-political terms as the cause of inefficient state support of small business.

Keywords: small business, regional economy.